

УДК 339.543.624:330.34(477)

ДЕОФШОРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**О. О. Глазунова**

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна. E-mail: olga-bezruchko@mail.ru

У статті наведені результати досліджень проблеми виведення капіталу з-під української юрисдикції у «податкові гавані» та розвитку механізму деофшоризації національної економіки. У ході проведених досліджень встановлено, що Україна входить до числа «країн-лідерів» за обсягом виведеного капіталу через офшорні схеми. У статті проаналізовано динаміку помилок та упущень Платіжного балансу України як індикатора прихованого відтоку капіталу; встановлено високу обумовленість обсягів виведення капіталу не лише внутрішнім бажанням підприємців отримати додаткові прибутки за рахунок використання переваг лояльного оподаткування, але й, у першу чергу, рівнем сприятливості ринкової кон'юнктури ефективності ведення бізнесу, рівнем фінансової та політико-правової стабільності. Враховуючи високу «турбулентність» соціально-економічного розвитку України, проблеми внутрішньої дестабілізації суттєво позначаються на обсягах виведеного за кордон капіталу. Підприємці шукають можливості не лише уникнути складнощів вітчизняного оподаткування, але й захистити свої активи від додаткових ризиків, що виникають на рівні національної економіки. У статті проаналізовано закордонний досвід деофшоризації економіки, сформовано основні вектори розвитку механізму деофшоризації національної економіки України.

Ключові слова: офшори, деофшоризація, механізм, соціально-економічний стан, іноземні інвестиції.

ДЕОФШОРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ**О. А. Глазунова**

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина. E-mail: olga-bezruchko@mail.ru

В статье приведены результаты исследования проблемы вывода капитала из-под украинской юрисдикции в «налоговые гавани» и развития механизма деофшоризации национальной экономики. В ходе проведенных исследований установлено, что Украина входит в число «стран-лидеров» по объему выведенного капитала через офшорные схемы. В статье проанализирована динамика ошибок и упущений Платежного баланса Украины как индикатора скрытого оттока капитала; установлена высокая обусловленность объемов вывода капитала не только внутренним желанием предпринимателей получить дополнительные доходы за счет использования преимуществ лояльного налогообложения, но и, в первую очередь, уровнем благоприятности рыночной конъюнктуры эффективности ведения бизнеса, уровнем финансовой и политико-правовой стабильности. Учитывая высокую «турбулентность» социально-экономического развития Украины, проблемы внутренней дестабилизации существенно сказываются на объемах выведенного за рубеж капитала. Предприниматели ищут возможности не только избежать сложностей отечественного налогообложения, но и защитить свои активы от дополнительных рисков, возникающих на уровне национальной экономики. В статье проанализирован зарубежный опыт деофшоризации экономики, сформированы основные векторы развития механизма деофшоризации национальной экономики Украины.

Ключевые слова: офшоры, деофшоризация, механизм, социально-экономическое положение, иностранные инвестиции.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Сьогодні важливого значення набуває проблема популяризації офшорних схем серед українських підприємців, адже зростаючі масштаби виведення капіталу з-під вітчизняної юрисдикції не лише зменшують обсяги надходжень до Державного бюджету, але й є реальною загрозою національній економічній безпеці. За різними даними за останні 15 років з України було виведено близько 170 млрд дол. США. Сьогодні у тіньовому секторі економіки України обертаються кошти, що становлять 35–40 % обсягу офіційного ВВП. Тому пошук сучасних ефективних інструментів антиофшорного регулювання, забезпечення повернення коштів резидентів під вітчизняну юрисдикцію є важливими та актуальними завданнями сучасності.

МЕТОЮ статті є оптимізація механізму деофшоризації національної економіки на основі досліджень вітчизняного та зарубіжного досвіду.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Офшорами традиційно вважаються країни, а також

окремі округи в деяких країнах, які мають пільговий режим оподаткування, а в ряді випадків у них і взагалі відсутнє оподаткування. Деякі офшорні зони представляють режим повної або часткової конфіденційності інформації щодо господарських операцій, грошових потоків, майна іноземних компаній, а іноді навіть забезпечують анонімність власників компаній [2].

Лідером за кількістю офшорних компаній, що мають українських власників, є Кіпр – на острові розташовано 136 підприємств, які теоретично могли б сплачувати податки в український бюджет. На другому та третьому місцях – Британські Віргінські та Сейшельські острови. Їм українські олігархи довірили 50 та 20 компаній відповідно. У наступних офшорах кількість компаній є значно меншою: Люксембург – 5, Швейцарія – 4, Джерсі – 3, Мальта – 3, Сент-Кітс і Невіс – 3, Гонконг – 2, Кайманові острови – 2, Сінгапур – 2, Американські Віргінські острови – 1, Бермудські острови – 1, Болгарія – 1, Гібралтар – 1, Маршаллові Острови –

1, ОАЕ – 1, Острів Мен – 1. А ще у деклараціях вказані 28 компаній, що зареєстровані в Росії [10].

Відповідним чином розподіляються і обсяги коштів, інвестованих з території України за кордон. Так, переважна частина прямих інвестицій приходить на Кіпр: у 2014 р. – 5925,1 млн дол. США, у 2015 р. – 5926,1 млн дол. США, а в 2016 р. – 5923,7 млн дол. США, що у загальній сумі інвестованого вітчизняного капіталу склало 88,4 %, 91,9 % і 93,8 % відповідно (табл. 1).

Певна частина виведених таким чином з національної економіки коштів повертається у вигляді прямих інвестицій через афілійовані компанії вітчизняних підприємців в офшорних зонах. Так, у структурі прямих іноземних інвестицій в Україну значну частку займає Кіпр: у 2014 р. – 33 %, у 2015 р. – 31,4 %, у 2016 р. – 28,3 % (табл. 2). Із Нідерландів до України в 2016 р. надійшло 6184,7 млн дол. США, що склало 17,1 % у загальному обсязі інвестицій із-за кордону.

Таблиця 1 – Прямі інвестиції з України в економіку країн світу [6; 9]

Країна-партнер	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
млн дол. США							
Усього	5 760,5	6 402,8	6 435,4	6 568,1	6 702,9	6 456,2	6 315,2
Нідерланди	-	-	0,1	13,5	14,2	12,5	11,2
Російська Федерація	166,1	190,3	236,6	292,6	377,9	196,4	122,8
Кіпр	5 336,1	5 900,1	5 899,7	5 917,6	5 925,1	5 926,1	5 923,7
Віргінські острови (Брит.)	20,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8	51,3
у % до загального обсягу							
Нідерланди	-	-	0,00	0,21	0,21	0,19	0,18
Російська Федерація	2,88	2,97	3,68	4,45	5,64	3,04	1,94
Кіпр	92,63	92,15	91,68	90,10	88,40	91,79	93,80
Віргінські острови (Брит.)	0,36	0,40	0,40	0,39	0,38	0,40	0,81

Таблиця 2 – Прямі інвестиції з країн світу в економіку України, на початок року [6;9]

Країни-партнери	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
млн дол. США							
Усього	38 992,90	45 370,00	48 197,60	51 705,30	53 704,00	40 725,40	36 154,50
Австрія	1 674,7	1 798,9	2 317,5	2 476,9	2 314,0	1 648,7	1 559,8
Велика Британія	2 234,1	2 229,9	2 536,4	2 496,9	2 768,2	2 153,4	1 790,3
Нідерланди	7 461,3	11 389,8	9 323,8	8 727,6	9 007,5	6 986,7	6 184,7
Німеччина	6 009,6	5 001,2	5 329,8	4 496,3	2 908,4	2 105,2	1 598,2
Російська Федерація	1 900,2	2 692,7	2 876,1	3 040,5	3 525,9	2 338,9	3 036,9
Франція	1 381,1	2 105,4	1 993,1	1 510,3	1 520,5	1 394,6	1 305,4
Швейцарія	785,7	852,7	939,3	1 097,6	1 351,0	1 391,5	1 390,8
Швеція	674,2	1 108,9	1 141,9	1 084,4	439,3	360,2	328,9
Кіпр	8 603,1	9 620,5	12 700,8	15 907,7	17 725,6	12 769,4	10 239,5
Віргінські острови (Брит.)	1 283,6	1 384,9	1 580,2	1 888,2	2 275,9	1 988,3	1 715,0
США	1 260,0	1 107,6	966,6	976,5	934,7	701,6	634,1
у % до загального обсягу							
Австрія	4,3	4,0	4,8	4,8	4,3	4,0	4,3
Велика Британія	5,7	4,9	5,3	4,8	5,2	5,3	5,0
Нідерланди	19,1	25,1	19,3	16,9	16,8	17,2	17,1
Німеччина	15,4	11,0	11,1	8,7	5,4	5,2	4,4
Російська Федерація	4,9	5,9	6,0	5,9	6,6	5,7	8,4
Франція	3,5	4,6	4,1	2,9	2,8	3,4	3,6
Швейцарія	2,0	1,9	1,9	2,1	2,5	3,4	3,8
Швеція	1,7	2,4	2,4	2,1	0,8	0,9	0,9
Кіпр	22,1	21,2	26,4	30,8	33,0	31,4	28,3
Віргінські острови (Брит.)	3,3	3,1	3,3	3,7	4,2	4,9	4,7
США	3,2	2,4	2,0	1,9	1,7	1,7	1,8

Основною причиною офшоризації національної економіки є бажання суб'єктів господарювання оптимізувати податки та отримати за рахунок цього додатковий прибуток. За даними Світового Банку система оподаткування України є дещо обтяжливою, при чому мова йде не лише про податкові ставки, але й про процедуру оформлення та подання податкової інформації. Так, для заповнення всіх необхідних документів і сплати податків необхідно витратити 356 годин, у той час як в більшості європейських країн це займає набагато менше часу: у Польщі – 271, Чеській

Республіці – 234, Німеччині – 218, у Швеції – 122 [5].

У 2016 р. за критерієм зручності сплати податків Україна зайняла 84 місце. Загальна ставка оподаткування з урахуванням усіх видів фіскальних платежів складає 51,9 %. Хоча у світі останнім часом спостерігається тенденція до зниження податкового навантаження на бізнес, так у лідерів рейтингу загальна податкова ставка не перевищує 20 %: у ОАЕ вона складає 11,3 %, а в Катарі – 15,9 % [8].

Тим не менш, у сучасних умовах

господарювання більш значимими детермінантами виведення капіталу за кордон резидентами України стає бажання захистити свої активи від впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків, загроз ефективному веденню підприємницької діяльності.

Підвищення вагомості цих причин сьогодні обумовлено впливом дестабілізації соціально-

економічної ситуації, зниженням інвестиційної привабливості економіки України, зростанням впливу політико-правових ризиків. Так, останніми роками спостерігається суттєве зменшення фізичного обсягу валового внутрішнього продукту України: у 2014 р. – на 6,6 %, у 2015 р. – на 9,9 % (рис. 1).

Рисунок 1 – Динаміка ВВП України у фактичних цінах та у цінах попереднього року (% до попереднього року) [6]

Номінальний ВВП при цьому характеризувався позитивною динамікою. Таке «фіктивне» зростання суми валової доданої вартості, створеної на

території України в 2014-2015 рр., обумовлено, в першу чергу, значним зростанням темпів інфляції (рис. 2).

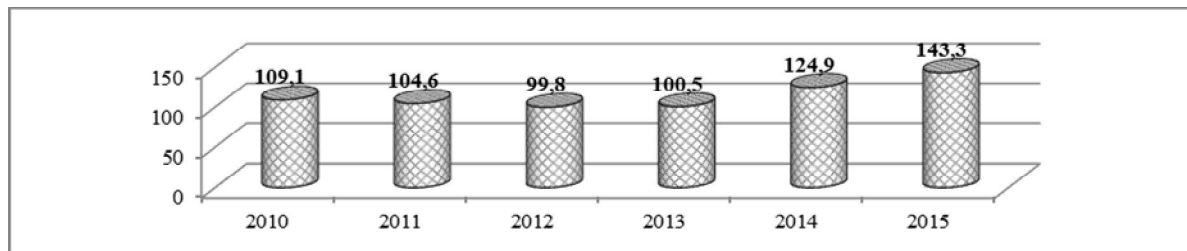

Рисунок 2 – Динаміка індексу споживчих цін в Україні протягом 2010-2015 рр., % [9]

У 2014 р. індекс споживчих цін в Україні склав 124,9 %, а в 2015 р. – 143,3 %. Знецінення національної валюти є індикатором суттєвого ослаблення національної економіки та загрозою подальшої регресії у розвитку вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності [3].

Внутрішня політична та соціально-економічна дестабілізація в країні відповідним чином позначилася на ефективності господарювання українських підприємств. Так, у 2013 р. рентабельність операційної діяльності склала 3,9 %, що на 1,1 % менше, ніж у 2012 р., а в 2014 р. діяльність господарюючих суб'єктів характеризувалася збитковістю на рівні -4,1 % (рис. 3). У 2015-2016 рр. ситуація дещо покращилася, рентабельність операційної діяльності вітчизняних підприємств складала 1 % і 7,7 % відповідно. Економічна ситуація в країні була дещо стабілізована, не дивлячись на продовження гібридної війни на Сході країни та політико-правової кризи. Факторами зростання, за даними Мінекономрозвитку, стали структурні реформи, що реалізовувалися українським урядом, пожвавлення, в першу чергу, у галузях будівництва, транспорту та в сільському господарстві, бюджетне фінансування і зростання обсягів транзиту

природного газу.

У 2013-2014 рр. зростав також валовий зовнішній борг України: на 6,65 % і на 5,54 % відповідно (рис. 4). При цьому у 2014 р. сума зовнішнього боргу перевищила валовий внутрішній продукт того ж періоду на 7,79 %.

Варто звернути увагу на те, що в 2015 та 2016 рр. відзначається скорочення суми державного боргу України: на 11,1 % і на 6 %, однак відносно ВВП зовнішній борг склав 139,39 % у 2015 р. («історичний рекорд»), що є наслідком зниження суми доданої вартості, створеної в Україні, а також подальшою девальвацією гривні. При цьому результати досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців свідчать, що економічно безпечним є розмір державного боргу для України на рівні 35 % від ВВП [7].

Офіційні резервні активи характеризувалася негативною динамікою, починаючи з 2011 р., однак найбільше їх сума скоротилася у 2014 р. на 63,1 % (рис. 5), що є свідченням критичного зниження рівня фінансової безпеки країни. Причини такої негативної динаміки є підтримка розрахунків НАК «Нафтогаз України», погашення державного боргу в іноземній валюті, а також проведення інтервенцій на міжбанківському валютному ринку [1].

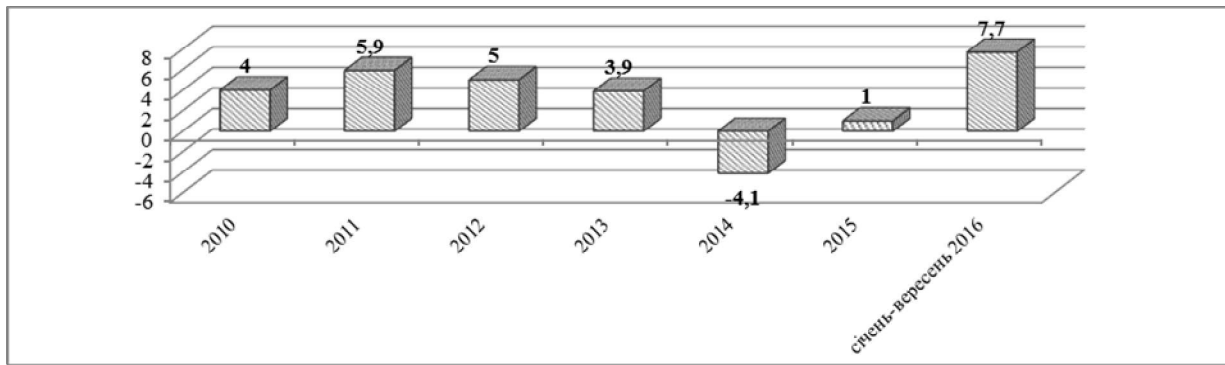

Рисунок 3 – Рентабельність операційної діяльності підприємств України протягом 2010-2016 рр. [6]

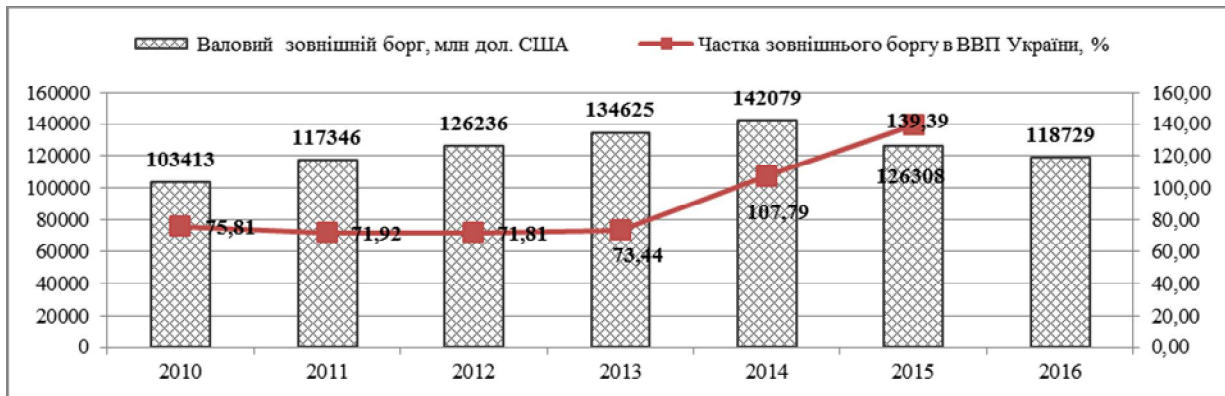

Рисунок 4 – Динаміка валового зовнішнього боргу України протягом 2010-2016 рр. [9]

У 2015 р. сума офіційних резервів зросла на 76,55 %, що, в першу чергу, обумовлено збільшенням портфелю цінних паперів України на 73,7 млрд. гривень до 404,5 млрд. гривень у результаті купівлі Національним банком облігацій

внутрішньої державної позики в національній валюті на вторинному ринку [9]. Варто звернути увагу й на наявність оберненого зв'язку між рівнем офшоризації національної економіки та соціально-економічним становищем країни.

Рисунок 5 – Динаміка офіційних резервних активів України протягом 2010-2016 рр. [9]

Нарощування обсягів відтоку капіталу здійснює суттєвий негативний вплив на міцність національної валюти, рівень фінансової безпеки та загальної економічної стабільності держави.

Саме тому сьогодні процес деофшоризації набирає обертів як на національному, так і на міжнародному рівнях. Останньою тенденцією в ЄС стала імплементація директиви Європарламенту, націленої на боротьбу з відмиванням доходів і ухиленням від сплати податків, зокрема за рахунок використання офшорних схем. Вводяться нові вимоги до юридичних компаній, банків та інших фінансових установ щодо ведення реєстру кінцевих бенефіціарів своїх клієнтів і надання цієї

інформації службам фінансового моніторингу. Перше розкриття фінансової інформації анонсовано 2017 року такими країнами, як БВО, Кіпр, Литва, Латвія, Люксембург, Нідерланди, Сейшели. У 2018 році здійснять перший обмін інформацією Австрія, Гонконг, Монако, Росія, Сінгапур, Швейцарія та інші. Цікаво, що Панами й України в цьому списку наразі немає [4].

Діяльність міжнародних організацій щодо регулювання офшорного бізнесу націлена, в першу чергу, на розробку законодавчих норм і правил, що націлені на обмеження та регулювання офшорного бізнесу, а також на забезпечення моніторингу повноти їх виконання.

На національному рівні використовують найрізноманітніші інструменти для забезпечення високого рівня фінансової прозорості і запобігання відтоку капіталу через податкові гавані.

Реалізуються при цьому як лояльні заходи попереджувального характеру, так і жорсткі (агресивні) методи, які передбачають штрафні санкції та інші види правових стягнень (табл. 1).

Таблиця 1 – Зарубіжний досвід деофшоризації економіки [11; 12; 14]

Країна	Основні інструменти та методи деофшоризації економіки
Польща	Урядом було обрано курс не на боротьбу з природним бажанням бізнесменів мінімізувати податкові навантаження, а на створення сприятливих умов, що сприяють припливу капіталу в країну. Співпраця з офшорними зонами є цілком правомірною в Польщі, ніяких перешкод для цього на інституціональному рівні не створюється. В державі діє власний список країн з «шкідливою податковою конкуренцією», на взаємини з країнами з цього списку накладаються певні правила: – податок на прибуток від операцій, роялті, відсотків і певних нематеріальних послуг становить 20 %; – польські податкові органи можуть самостійно приймати рішення щодо визначення суми доходу від операції з компанією, зареєстрованою в офшорній зоні. Така операція може обкладатися додатковим податком в 50 % на різницю між доходом, який був заявлений платником податків і розрахований податковими органами; – забороняється відшкодування ПДВ на отримані або надані послуги в або з офшорної зони; – важливою є більш детальна перевірка трансфертного ціноутворення, що означає необхідність подавати в податкові та митні органи більш детальну документацію по операціях з компаніями, які зареєстровані в країнах з так званою шкідливою податковою конкуренцією.
Естонія	Отримані підприємствами доходи, які відразу ж перерозподіляються, не обкладаються податком. Експортні та транзитні операції не підлягають оподаткуванню податком на додану вартість. У зв'язку з цим Естонія вважається офшорною зоною в юрисдикціях багатьох держав, хоча це не зовсім так. Естонські компанії при відсутності податку на прибуток ведуть бухгалтерський облік (звітують двічі на місяць перед податковими органами), будь-яке «нецільове» використання коштів веде до сплати додаткового податку в розмірі 79,9 % від виведеної суми. Сьогодні в Естонії немає ніяких обмежень щодо співпраці з офшорними зонами, однак на сайті податкового департаменту все ж представлений неофіційний «чорний список», до якого включено: Бруней, Венесуела, Гватемала, Джибуті, Домінікана, Катар, Kenia, Коста-Ріка, Лабуан, Ліван, Маврикій, Мальдіви, Нова Каледонія, Оман, острів Гернсі, Панама, Пуерто-Ріко, Сан-Марино, Уругвай, Філіппіни, Французька Полінезія, Чилі та Ямайка. Платежі в усі ці держави обкладаються податком на прибуток в розмірі 21 %.
США	У 2008 р. у США був прийнятий закон «Про запобігання зловживаннями податковими гаванями», згідно з яким фіскальні та контролюючі органи набули максимально широкі повноважень по відношенню до платників податків, які вдаються до використання офшорних схем. Сума штрафу при цьому може досягати 150 % від отриманого прибутку. Одним з ключових подій в розвитку антиофшорного законодавства США було прийняття в 2010 р. Закону про податкову дисципліну, який зобов'язав громадян декларувати всі свої доходи в обов'язковому порядку незалежно від країни їх походження. Використання офшорів допустимо тільки для розвитку бізнесу. У всіх інших випадках встановлюється презумпція винуватості підприємства, воно змушене спростувати наявність прихованих доходів в «податкових гаванях». Дієвим заходом виявилось також прийняття FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act) в 2010 р., після чого Американська служба внутрішніх справ має право на отримання будь-якої інформації про рахунки і активи своїх громадян за кордоном. Банки, які відмовилися виконувати подібні вимоги, зобов'язані виплачувати 30 % з будь-яких трансакцій, що проходять через США, можуть бути закриті їхні рахунки у фінансових установах штатів. Новий Проект податкової реформи для комерційного сектора, який був представлений громадськості в 2012 р., передбачає сплату податків з доходів, отриманих на території інших країн, в обов'язковому порядку. Цим же документом було скасовано відстрочка зі сплати податку на такі доходи до моменту їх репатріації (повернення під вітчизняну юрисдикцію)
Великобританія	Уряд, в першу чергу, прагне оптимізувати державну податкову систему. З цією метою в 2011 р. був зменшений розмір корпоративної податкової ставки з 28 % до 26 %, ставки для малого бізнесу знизилися до 20 %. Основними законодавчими актами, що регулюють офшорну діяльність резидентів, є: 1. «Положення офшорних фондів і їх оподаткування», 2009 р.; 2. «Закон про оподаткування», 2010 р.; 3. «Закон про компанії», 2006 р. Ці закони визначають типи юридичних осіб, які можуть зареєструвати нерезидентів на території країни, регулюють їх оподаткування. У 2011 р. в Великобританії були введені нові ставки штрафів для платників податків, які використовують афілійовані компанії, зареєстровані в офшорних юрисдикціях, з метою ухилення від повноцінного виконання податкових зобов'язань
Франція	Для цієї країни характерним є використання «превентивних» заходів антиофшорного регулювання. В державі немає спеціального законодавства про банківську таємницю. Банківські установи періодично (не рідше одного разу на місяць) повідомляють інформацію про факти відкриття і закриття рахунків, про розміри відсотків або доходів від капіталу, отриманих клієнтами. Податкова служба, в свою чергу, веде і вносить відповідні зміни в централізовану єдину базу даних про банківські рахунки резидентів. Францію відносять до держав з активною позицією щодо боротьби з офшоризацією. Банками цієї держави було прийнято рішення про припинення діяльності на території країн, що входять до «сірого списку» за версією ОЕСР. Усі фінансові структури повинні повідомляти про операції, що здійснюються з юрисдикціями, які не підписали угоду про обмін податковою інформацією

Таким чином, інструменти деофшоризації можна умовно поділити на три великі групи: інструменти обмежувального характеру; інструменти, що стимулюють респондентів до ведення підприємницької діяльності під вітчизняною юрисдикцією та інструменти, що сприяють отриманню вигод від використання офшорних схем.

До обмежувальних інструментів відносять: забезпечення обміну інформацією про рахунки вітчизняних платників податків в іноземних юрисдикціях з міжнародними фінансовими організаціями, укладання договорів з метою уникнення подвійного оподаткування, заходи валютного обмеження і т.д.

До стимулюючих інструментів відносять: оптимізацію національного податкового режиму, підвищення сприятливості інвестиційного клімату в державі. До інструментів, що сприяють вилучення вигод: створення власних офшорних зон, використання офшорів з метою зовнішньоекономічної експансії.

В Україні на сьогодні існує декілька законопроектів, що регламентують здійснення антиофшорної діяльності:

– проект закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України відносно запобігання розмивання бази оподаткування та перенесення прибутку в офшорні зони» №4636 від 11.05.2016;

– проекти законів «Про заходи із деофшоризації» № 4678 від 17.05.2016 та № 4678-1 від 02.06.2016;

– проект закону «Про податковий суверенітет України та офшорні компанії» № 4380 від 12.04.2016.

При цьому надважливим є прийняття Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України відносно запобігання розмивання бази оподаткування та перенесення прибутку в офшорні зони», в якому передбачено введення поняття «контрольована іноземна компанія» (КІК). Оподаткування КІК є одним із найбільш ефективних інструментів боротьби з нелегальним виведенням капіталу з країни, що має позитивно впливати не лише на обсяги бюджетних надходжень, але й сприяти нівелюванню економічного сенсу використання офшорних компаній взагалі.

Проект закону визначає поняття:

– «КІК» – юридична особа-нерезидент або іноземна структура без створення юридичної особи, зареєстрована в іноземній країні, що надає пільговий режим оподаткування, контролюючою особою якої є резидент України;

– «контролююча особа» – резиденти України (юридичні або фізичні особи), які безпосередньо та/або опосередковано володіють корпоративними правами КІК у розмірі 50 % і більше або доля такої участі перевищує 10 %, якщо доля участі всіх резидентів України в даній КІК складає 50 % і більше [13].

Отже, у загальному розумінні механізм деофшоризації національної економіки являє собою сукупність взаємодіючих інструментів і підсистем, що забезпечують оптимізацію державної системи оподаткування і повернення під вітчизняну юрисдикцію капіталів за рахунок налагодження ефективної комунікації між суб'єктами господарювання, національними та міжнародними інституційними органами, фіскальною службою та фінансово-кредитною системою країни. Виходячи з цього, структура механізму деофшоризації повинна охоплювати правову, мотиваційну, інституційну підсистему, а також підсистему інформаційного забезпечення. Правова підсистема забезпечує створення ефективної нормативно-правової бази щодо здійснення офшорної діяльності, а також щодо особливостей системи оподаткування в

країні. Цей елемент механізму деофшоризації покликаний створювати нормативні рамки взаємодії вітчизняних резидентів зі світовими фінансовими центрами і «податковими гаванями», між господарюючими суб'єктами та податковими органами, з представниками фінансово-кредитної системи держави.

Мотиваційна підсистема на сьогоднішній день є одним з найважливіших елементів системи антиофшорного регулювання в Україні. В умовах посилення соціально-економічної кризи в державі, високих темпів інфляції, зниження обсягів ВВП, погіршення основних макроекономічних показників рівня розвитку національної економіки можна говорити про відсутність достатньої мотивації у резидентів до повернення виведених коштів під вітчизняну юрисдикцію і припинення офшорного бізнесу. Тому першочерговими завданнями оптимізації механізму деофшоризації української економіки є підвищення сприятливості інвестиційного клімату в країні, вирішення нагальних соціально-економічних проблем, стабілізація валюти, підвищення конкурентоспроможності національного господарства. Інституційна підсистема механізму деофшоризації охоплює сукупність взаємовідносин між організаціями (бюджетними, податковими, фінансово-кредитними) на національному рівні (макрорівень), мезо- і мегарівня.

Підсистема інформаційного забезпечення антиофшорної діяльності охоплює процеси передачі даних між різними державами, національними та міжнародними організаціями з метою забезпечення максимальної фінансової прозорості.

ВИСНОВКИ. Отже, проблема офшоризації національної економіки є особливо гострою для України в умовах фінансово-економічної та політико-правової нестабільності, тому потребує підвищеної уваги розробка дієвих інструментів регулювання відносин резидентів з «податковими гаванями». Визначено високу обумовленість популяризації офшорів не лише внутрішніми мотивами суб'єктів підприємницької діяльності, їх бажанням використати податкові пільги для отримання надприбутків, але й рівнем фінансово-економічної стабільності та інвестиційної привабливості вітчизняної економіки. Проведено порівняльний аналіз методів антиофшорного регулювання у різних країнах світу, а також проаналізовано останні тенденції у формуванні «антиофшорного» законодавства в Україні. Запропоновано підхід до вдосконалення механізму деофшоризації на основі синтезу та ефективної взаємодії правової, мотиваційної, інституційної підсистем, а також підсистеми інформаційного забезпечення. Зосереджено увагу на необхідності гармонійного поєднання методів, регулюючих співпрацю вітчизняних підприємців з офшорами, а також методів, що стимулюють резидентів до здійснення прозорої господарської діяльності у межах вітчизняної юрисдикції, на першочерговості завдань по створенню сприятливого бізнес-середовища в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валютний ринок України: підсумки 2014 року і ключові тенденції розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/Currency_market_tendency_4_2014_ukr.pdf.
2. Вологовская О. С. Офшорные схемы как угроза экономической безопасности Российской Федерации [Электронный ресурс] / О. С. Вологовская, М. В. Захарова. – Режим доступа : <https://www.science-education.ru/pdf/2014/6/1346.pdf>.
3. Воробйова К. О. Системи підтримки прийняття управлінських рішень у валютному регулюванні / К. О. Воробйова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2015. – № 1. – С. 44–51.
4. Глобальна деофшоризація: які її наслідки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1414948-globalna-deofshorizaciya-yaki-yiyi-naslidki-dlya-ukrayini>.
5. Григорьева Ю. П. Теоретические и методологические подходы к оценке последствий офшорного бизнеса для развития современного международного движения капитала [Электронный ресурс] / Ю. П. Григорьева // Экономика и социум. – 2016. – № 6 (25). – Режим доступа : [http://www.iupr.ru/domains_data/files/zurnal_25/Grigoreva%20Yu.P.%20\(osnovnoy%20razdel\).pdf](http://www.iupr.ru/domains_data/files/zurnal_25/Grigoreva%20Yu.P.%20(osnovnoy%20razdel).pdf).
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Іванченко М. О. Аналіз державного боргу України в сучасних умовах / М. О. Іванченко, К. М. Добролежа, А. Ю. Чубак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 792–797.
8. Ляховець О. О. Підприємництво як складова інституціонального середовища модернізації [Електронний ресурс] / О. О. Ляховець // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Режим доступу : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/22-2016/9.pdf>.
9. Національний Банк України. Офіційне ієтренет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
10. Топ-5 власників офшорів: список очолила сестра Львовичкіна, – інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zik.ua/news/2016/11/27/top5_vlasnykiv_ofshoriv_spysok_ocholylyla_sestra_lovovchikina_infografika_998527.
11. Україна и США подписали соглашение в рамках закона FATCA о выполнении требований к иностранным счетам [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://economics.unian.net/finance/1764856-ukraina-i-ssha-podpisali-soglashenie-v-ramkah-zakona-fatca-o-vyipolnenii-trebovaniy-k-inostrannym-schetam.html>.
12. Фаруки А. А. Политика ЕС в отношении офшоров [Электронный ресурс] / А. А. Фаруки, А. М. Царуев // Научная студенческая конференция «Офшоры в международной деловой практике». – 2012. – № 4 (23). – Режим доступа : <http://www.mirec.ru/2012-04/politika-es-v-otnoshenii-offshorov>.
13. Юліна О. Перспективи деофшоризації в Україні [Електронний ресурс] / О. Юліна. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/uk/education/read/item/35761-disclosure-of-ultimate-beneficiary-ukrainian-enterprises>.
14. Юрченкова Н. Деофшоризация набирает обороты: первые итоги реформы / Н. Юрченкова // Корпоративный юрист. – 2016. – № 6. – С. 10–14.

DEOFFSHORIZATION OF THE ECONOMY: FEATURES OF THE REALIZATION IN UKRAINE

O. Hlazunova

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: olga-bezruchko@mail.ru

Purpose of the article is studying the problem of withdrawal of capital from the Ukrainian jurisdiction to the “tax havens”, development of the deoffshorization mechanism of the national economy. **Methodology.** To achieve this goal it has been used methods of statistical analysis (to study the socio-economic situation of the country), comparison (for comparison and synthesis of national and international experience of deoffshorization), deduction and induction. **Results.** In the course of the studies it has been found that Ukraine is one of the “leading countries” in terms of the withdrawn capital through offshore schemes. The dynamics of the “errors and omissions” of the balance of payments of Ukraine as an indicator of latent capital outflow from Ukraine have been analyzed. It has been established the high conditionality of the outflow of capital from the country by the not only domestic motives of the businesses to get more profits by taking advantage loyal taxation, but, first of all, by the level of favorability of the market conditions for the efficiency of the business, by the level of financial, political and legal stability. The problems of internal destabilization significantly effect on the amounts of the withdrawal capital from the country taking into account the high “turbulence” of socio-economic development of Ukraine. Entrepreneurs are looking for ways to not only avoid the difficulties of domestic taxation, but also to protect their assets from additional risks that arise at the level of the national economy. It has been analyzed the foreign experience of the deoffshorization of economy, it has been found that there are different tools in the different countries: from strictly limiting to those that aim to motivate local residents to carry out their business in a transparent manner, without the using of offshore schemes. **Originality.** It has been formed the main vectors of development of the deoffshorization mechanism of Ukrainian national economy on the base of generalizations of national and international experience. **Practical value** is in the forming of more modern and adequate to the realities of today’s toolkit of anti-offshore regulation in Ukraine.

Key words: offshore; deoffshorization; mechanism; socio-economic status; foreign investments.

REFERENCES

1. “Foreign exchange market Ukraine: results of 2014 and key trends”, available at : http://rurik.com.ua/documents/research/Currency_market_tendency_4_2014_ukr.pdf (accessed April 26, 2017).
2. Volotovskaya, O. S. & Zakharova, M. V. “Offshore schemes as a threat to the economic security of the Russian Federation”, available at : <https://www.science-education.ru/pdf/2014/6/1346.pdf> (accessed April 26, 2017).
3. Vorobiova, K. O. (2015), “Support management decision system in currency regulation”, *European vector of economic development*, no. 1, pp. 44–51.
4. “Global deoffshorization: its consequences for Ukraine”, available at : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1414948-globalna-deofshorizaciya-yaki-yiyi-naslidki-dlya-ukrayini> (accessed April 26, 2017).
5. Gryhoreva, Yu. P. (2016), “Theoretical and methodological approaches to assessing the consequences of offshore business for the development of modern international capital flows”, *Economy and society*, no. 6 (25), available at : [http://www.iupr.ru/domains_data/files/zurnal_25/Grigoreva%20Yu.P.%20\(osnovnoy%20razdel\).pdf](http://www.iupr.ru/domains_data/files/zurnal_25/Grigoreva%20Yu.P.%20(osnovnoy%20razdel).pdf) (accessed April 26, 2017).
6. State Statistics Service of Ukraine, available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed April 26, 2017).
7. Ivanchenko, M. O. & Dobrolezha, K. M. & Chubak A. Yu. (2016) “The analysis of Ukraine debt at the present conditions”, *Global and National Problems of Economy*, vol. 10, pp. 792–797.
8. Liakhovets, O. O. (2016) “Entrepreneurship as a component of modernization institutional environment”, *Scientific Journal of International Humanitarian University*, available at : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/22-2016/9.pdf> (accessed April 26, 2017).
9. National bank of Ukraine. Official website, available at : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (accessed April 26, 2017).
10. “Top 5 of the offshore owners: Liovochkin’s sister headed the list – infographics”, available at : http://zik.ua/news/2016/11/27/top5_vlasnykiv_ofshoriv_spysok_ocholya_sestra_lovochkina_infografika_998527 (accessed April 26, 2017)
11. “Ukraine and the United States signed an agreement within the the FATCA law on the fulfillment of requirements to the foreign accounts”, available at : <https://economics.unian.net/finance/1764856-ukraina-i-ssha-podpisali-soglashenie-v-ramkah-zakona-fatca-o-vyipolnenii-trebovaniy-kinostrannyim-schetam.html> (accessed April 26, 2017)
12. Faruki, A. A. & Tsaruev, A. M. (2012) “EC Policy Towards Offshores”, *Scientific student’s conference “Offshores in international business practice”*, 2012, no. 4 (23), available at : <http://www.mirec.ru/2012-04/politika-es-v-otnoshenii-offshorov> (accessed April 26, 2017).
13. Yulina, O. “Prospects of the deoffshorization in Ukraine”, available at : <http://www.eba.com.ua/uk/education/read/item/35761-disclosure-of-ultimate-beneficiary-ukrainian-enterprises> (accessed April 26, 2017).
14. Yurchenkova, N. (2016) “The deoffshorization is gaining momentum: the first results of the reform”, *Corporate lawyer*, no. 6, pp. 10–14.

Стаття надійшла 14.05.2017